

Debatujme o humánní geografii. Pokud čtu světovou geografickou literaturu a pokud také sleduji geografickou produkci na Slovensku, sotva mohu schovat před termínem „humánní geografie“ hlavu do písku. Navíc jsem byl k dokončení a publikování tohoto textu nepřímou vyzván.

Pokud vím, naše mezinárodní unie, tedy IGU/UGI, má dva jednacích jazyky (i když v praxi už skoro jen jeden), a to angličtinu a francouzštinu. Současná angličtina zná termín „human geography“, francouzština zase paralelní výraz „géographie humaine“. U nás se ovšem prosadil (skutečně prosadil?) termín „sociální geografie“, který podle mne vnáší do celého terminologického systému trochu nejasností. Aby bylo jasno, vůbec nepopírám existenci sociální geografie a ani význam sociálního faktoru v geografii vůbec. Dokonce si myslím, že i v mé vlastní literární produkci (pokud se ovšem okrajově netýkala kartografie či didaktiky geografie) je jen málo prací, které by se nedaly opatřit egidou „sociální geografie“. Asi jen dávám sociální geografii odlišné místo. K tomu podotýkám: Ve slovenské geografii se již před lety prosadil termín „humánná geografia“, který s dvojicí „human geography/géographie humaine“, dále HG/GH, v žádné kolizi není!

Shromážděme si některé argumenty ve prospěch užívání analogu HG/GH i v češtině. IGU/UGI tento termín zná a oba „hlavní“ jazyky jej běžně užívají. Ve francouzsky mluvících státech už řadu let neseženete dobrou geografickou učebnici z oboru, která by právě v názvu neměla zakomponována slova „géographie humaine“.

Pokud se v naší geografii uchylujeme k termínu „sociální geografie“, navozujeme si tím i dílčí překladové a věcné problémy. Pak asi musíme také respektovat „sociální geografii v širším slova smyslu“ (= HG/GH) a „sociální geografii v užším slova smyslu“ (tedy „social geography/géographie sociale“). Co tedy s anotacemi a klíčovými slovy, co s překlady?

Konstrukce termínu „sociální geografie“ (ve smyslu HG/GH) je možná dílčím produktem (osobitou koncovkou) české tradice v novotvorbě termínů, a to konkrétně v této časové posloupnosti: „ekonomická geografie“ (přímý vliv ideologizované ruské geografické školy v sovětské epoše) → „socioekonomická geografie“ (Häufler a jiní) → „sociální geografie“ (Albertov, poté akreditační a jiné komise).

Samotné slovo „humánní“ není češtině cizí, a to ani pro odlišování oborů lidské činnosti (kromě slovního spojení „humánní zacházení“ existuje v češtině i „humánní medicína“ versus „veterinární medicína“).

Termíny jako HG/GH či sociální geografie nemají nadbytečný emotivní náboj (na rozdíl od jiných sporných termínů) a tak zde musí být na prvním místě korektní obsah, vymezenost a jednoduchá mezinárodní převoditelnost. A ani dvojslovný termín není přece na závadu.

Zabývejme se však v zájmu korektnosti také jistými omezujícími faktory, alespoň u prvních čtyř momentů.

Ad 1. Jazyková praxe angličtiny či francouzštiny může sice (difúzně) působit i v jiném jazykovém prostředí (zde tady v češtině), ale konkrétní jazyková praxe každého jazyka je zcela jedinečnou a autonomní záležitostí. V knihovnickém instrumentu ALEF používaném Moravskou zemskou knihovnou v Br-

ně jsem například složený výraz „humánní geografie“ vůbec nenašel, obě jednotlivá slova samozřejmě ano. Pak se ovšem zabývejme také tím, zda se i fakticky v češtině (byť menšinově) užívá souběžně se „sociální geografii“ (a s postupně opouštěnou „socioekonomickou geografii“) také slovní spojení „humánní geografie“. Navíc, i angličtině a francouzštině není HG/GH doma odjakživa, i zde byl v minulosti zaznamenán vývoj a snad i dílčí terminologické peripetie.

Ad 2. Připouštím, že tam, kde se termíny z rodiny HG/GH užívají, je i mnohem menší frekvence užití termínu „sociální geografie“ (spolehlivě to vím o francouzštině). Je to snad i pochopitelné, neboť předpokládáme-li, že „géographie sociale“ je součástí „géographie humaine“, pak se se zvýšenou frekvencí objevují spíše teprve dílčí pojmy dekomponující dále sociální geografii podle mnohem podrobnějšího členění (specializace). Toto vysvětlení je i docela logické.

Ad 3. Je docela možné, že mimo okruh angličtiny a francouzštiny se odehrává v jiných jazycích obdobný skrytý terminologický odklon od HG/GH. Já však o něm nejsem informován. Je také docela možné, že tentýž odklon může být „silným tématem“ v angličtině nebo přímo ve strukturách IGU/UGI. Pak bych ovšem byl trapným a neinformovaným amatérem. V tomto případě by bylo možno použít paralely slavného Masarykova výroku: „Česká otázka (sociální geografie versus HG/GH) je buď otázkou světovou nebo není otázkou vůbec“.

Ad 4. Uznávám rozdílné významy užití slova „humánní“ ve slovních spojeních „humánní zacházení“ versus „humánní medicína“, „humánní bioklimatologie“ nebo „humánní genetika“ (to je totiž genetika člověka a ne lidsky prováděná genetika!). Zároveň však nemyslím, že by šlo o nepřekonatelné skutečnosti (viz srovnatelnou situaci ve slovenštině, tedy např. koexistenci slovních spojení „humánne zaobchádzanie“ a „humánna geografia“).

Debatujme tedy o humánní geografii! V proměně paradigmat současně vědy je to sice otázka podružná, ale její nedorěšení může působit dílčí problémy. Jen se trochu divím, že v této problematice své slovo již dávno neřekli ti z našich geografů, kteří na Slovensku trávili svá univerzitní léta a mohli tamní uplatnění termínu „humánna geografia“ sledovat s nezkreslenou bezprostředností a navíc i s důvěrnější znalostí tamních osobností a jednotlivých publikačních počínů.

Stanislav Řehák